

HAYEK'TE ÖZGÜRLÜK DEMOKRASİ İLİŞKİSİ

Dr. Süleyman EKİCİ¹

Özet

Yirminci yüzyılın önemli liberal düşünürlerinden biri olan Hayek, yüzyıla yaklaşan ömrü boyunca özgürlük esaslı bir mücadele yürütmüştür. Mücadelesinin merkezine bireysel özgürlüğü yerleştiren Hayek, demokrasinin barışçıl bir şekilde yönetimin değişimine ve halkın istemediği yönetimden kurtulmasına imkân sağladığı için değerli olduğunu düşünmektedir. Ancak, sınırsız yönetim ve sınırsız demokrasi anlayışının bireysel özgürlükleri ve bu özgürlüklerden kaynaklanan kazanımları ortadan kaldırdığını görmüş, bu sorununu engellemeye yönelik bazı önerilerde bulunmuştur. Bu öneriler arasında yasama ve yürütme meclislerinin mutlak şekilde ayrı olması ve yönetimin ekonomi ve bireysel özgürlükler gibi belli konularda karar alma yetkisinin sınırlandırılması sayılabilir.

Anahtar Kelimeler: Hayek, demokrasi, liberalizm, sınırsız yönetim.

THE RELATIONSHIP BETWEEN FREEDOM AND DEMOCRACY ACCORDING TO HAYEK

Abstract

Hayek, who is one of the greatest liberal thinkers in twentieth century, during his life lasting about one hundred years, challenged for liberty. Hayek, who took individual liberty to the center of his challenge, thought that democracy is valuable because it enables governments to change in a peaceful way and enables people to get rid of governments which they don't like. However, since Hayek considered that limitless government and democracy eliminate freedoms and gains, he suggested some suggestions to prevent such conditions. The most important ones among his suggestions are absolute separation of execution and legislation parliaments; and confining of decision making authority of governments on certain fields such as economy, individual freedoms, etc.

Keywords: Hayek, democracy, liberalism, unlimited government.

---

¹ Malatya MEM, slymne@gmail.com

1. Giriş

Batıda liberalizmin ortaya çıkışı ve gelişimi sistematik temsili demokrasi uygulamasından önce olmuştur. Ancak, anayasacılık, güçler ayrımı, hukuk devleti, temel hak ve özgürlükler gibi uygulamalar ile siyasal iktidarların sınırlandırılması, özgürlüğe alan açma girişimi, Fransız devrimi sonrasında liberalizm ile demokrasi etkileşimiyle farklı bir evreye girmiştir. Ayrıca, temsili demokrasinin gelişimi, liberalizmin seçkinci yaklaşımdan uzaklaşarak halkçı bir görünüme bürünmesine zemin hazırlamıştır.

Özgürlüğün en büyük güvencesi otoritelerinin sınırlanmasıdır. Bu amaca yönelik olarak sınırsız halk egemenliğinin nasıl sınırlanabileceği ve bu sınırsızlıktan kaynaklanan tehlikelerin ne olduğunun belirlenmesi ve bu konularda çözüm yollarının irdelenmesi temel hak ve özgürlükler bağlamında oldukça önemlidir. Özgürlüğün amansız savunucusu kabul edilen Hayek'in demokratik siyasal iktidarların sınırlandırılması ve sınırlarının ne olduğuyla ilgili görüşleri bu çalışmada farklı yönleriyle ele alınmaktadır. Hayek'in bu konuda yaptığı birçok tespitin doğru olduğu, ancak bazı çözüm önerilerinin ise teorik açıdan kabul edilebilir olmakla birlikte uygulanabilirlik sorunu yaşadığı gözlenmiştir. Liberalizmin en önemli ilkesi özgürlük, demokrasilerde çoğunluk aracılığıyla ortadan kaldırılabılırken, diğer taraftan liberalizm özgürlüğü güvence altına aldığı için çoğunluğun egemenlik hakkını sınırlandırdığı ikircikli bir durum ortaya çıkmaktadır. Özgürlük demokrasi dengesinin ancak özgürlük lehine kurulmasının bireyin kendisini gerçekleştirmesine zemin hazırlayacağını düşünen Hayek'in demokrasi konusundaki görüşleri bu çalışmanın odağını oluşturmaktadır. Bu çalışma, Hayek'in siyasal düşüncesi, demokrasi liberalizmin etkileşimi, Hayek'e göre demokrasinin olumlu yanları, sınırsız demokrasinin zararları ve Hayek'in bunları gidermeye yönelik önerileri ve sonuç başlıklarından oluşmaktadır.

2. Hayek'in Siyasi Düşünce Açısından Önemi

Üç kuşak bilim adamı yetiştiren akademik gelenek sahibi aristokrat bir ailenin çocuğu olarak 1899'da Viyana'da doğan (Machlup, 2004: 13; Steele, 2002: 7) ve 20. yüzyılın hemen hemen tüm çalkantılı olaylarını yaşayan Hayek'in akademik yaşam öyküsü; bir bilim adamının mevsimlere ya da gelip geçen modalara kapılmaksızın kafasındaki düşünce sistemini kurma ve geliştirme çabası olarak değerlendirilebilir (Yay, 1993: 23). 1974 yılında Nobel Ekonomi Ödülünü (Machlup, 2004: 13) ve 1991 yılında Amerika Birleşik Devletleri Özgürlük Madalyası'nı alan (Ebenstein, 2003: 233) Hayek, mülkiyetin yanında özgürlüğün de serbest pazar ekonomisine bağlı olduğunu iddia ederek, totalitarizme ve planlamaya sert bir eleştiri getirmiştir (Bevir, 2010: 599). 1991 yılında yıllarca eleştirdiği Berlin Duvarı ile Doğu

Bloğu'nun yıkıldığı ve tezlerinin haklı olduğu ortaya çıktıktan sonra, 23 Mart 1992'de, Almanya'nın Freiburg şehrinde hayata gözlerini yummuştur (Steele, 2002: 7; Kresge-Wenar, 1994: 1).

Geniş bir ilgi alanı bulunan ve eşsiz bir tahlil ve sentez yeteneğine sahip, özgürlük aşığı, popülerlik peşinde olmayan bir düşünür olarak Hayek'i ihmal ederek liberalizmi tartışmak, maddeyi ihmal ederek fizik çalışmaya benzetilmiştir. Çünkü Hayek, öldü gözüyle bakılan liberal teoriyi kişisel çalışma ve eserleriyle diriltten ve kurduğu Mont Pelerin Topluluğu'yla bu çabayı geleceğe taşıyan bir fikir adamı olmuştur. Aynı zamanda 20. yüzyılın büyük bölümünü yaşayan Hayek, totaliter ideolojilerin uygulanmasına ve yıkılmasına şahitlik ederken liberalizmin neo-klasik yaklaşımının uygulamada kazanmasına da şahitlik etmiştir (Yayla, 2012: 7-10) Hayek'in sosyal bilimlerdeki kariyerinde, özgürlüğün ayrı bir yeri ve önemi bulunmaktadır. Özgürlük ve düzen arasındaki ilişki ile özgür bir toplum için gerekli olan kurumları ayrıntılı bir şekilde inceleyen Hayek'in bu çalışmaları, ilk dönem pür ekonomi teori çalışmalarından ayrı düşünülemez (Barry, 1984: 263).

İktisadi özgürlüğün siyasi özgürlüğün temeli olduğunu savunan Hayek, liberal demokratik sistemin ve sivil özgürlüklere saygının sadece kapitalist ekonomik düzende gelişebileceğini ileri sürmüştür (Heywood, 2011: 42). Hayatı boyunca ekonomi, politika, fikir tarihi, felsefe ve psikoloji gibi birçok akademik alana katkıda bulunan Hayek, bireyciliğin ve piyasa düzeninin esaslı savunucularından olmasının yanında, modern medeniyete yönelen en büyük tehdit olarak gördüğü sosyalizmin amansız bir eleştirisini yapmıştır. Serbest piyasanın, ekonomik verimliliğini sağlayacak tek yol olduğunu düşünen Hayek, piyasaya yönelik devlet müdahalesinin totalitarizmi açıktan veya zımnen besleyen bir süreç olduğunu düşündüğü için devlet müdahalesine ısrarla karşı çıkmıştır (Gamble, 1996: 1).

3. Demokrasi, Demokrasi-Liberalizm Etkileşimi Üzerine

Milattan önce antik Yunanlıların *polis* adını verdikleri şehir devletlerinde uyguladıkları yönetim uygulamalarının kavramsallaştırılması (Arblaster, 2002: 15) olan demokrasi, Atina'da tipi şehir devletlerinde yaşamın bir parçası olmuştur (Roskin and Cord, 1991: 62). Demos (halk, kitle) ve Kratos (yönetim, egemenlik, güç) (Arblaster, 2002: 15) kelimelerinden oluşan demokrasi, halkın doğrudan kendi kendini yönetmesi ya da halk egemenliği anlamına gelmektedir. Antik Yunan devletlerinde halktan anlaşılan; 20 yaşını geçmiş, eli silah tutan, özgür, yerli erkek şehirlilerdir. Kadınlar, yabancılar ve köleler halktan sayılmamıştır. Özgür şehirli erkeklerin oluşturduğu meclis, belli aralıklarla toplanarak şehirle ilgili çeşitli meseleleri görüşürdü (Çınar, 2014: 207-208). Seçkin bir yaklaşımla belirlenen

vatandaşlar yılda on kere toplanan genel meclise katılma hakkına sahiplerdi. Bu vatandaşların, zenginliği veya sosyal durumuna bakılmaksızın eşit oy hakkına sahip olması söz konusuydu. Meclis, tüm kanunları onaylar, devletin görevlilerini seçer ve yönetici eylemlerinin haklılığını göstermek için yöneticileri, meclis önünde hesap vermeye zorlayabilirdi. Meclisin kararlarına basit çoğunluk yöntemiyle ulaşıldı (Roskin and Cord, 1991: 62).

Süreç içerisinde demokrasi doğrudan ve temsili olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Günümüzde İsviçre'nin bazı kantonlarında kısmı bir uygulama alanı bulunan doğrudan demokraside önemli olan bir yerleşim yerindeki tüm bireylerin o yerleşim yeriyle ilgili konularda veya sorunlarda karar verme hakkına sahip olmasıdır. Politik bir topluluğun belirli niteliklere sahip (yaş, vatandaşlık gibi) tüm üyelerinin karar verme sürecine doğrudan katıldığı demokrasiyi uygulama şeklidir.

Siyasal yapıların iktidar alanlarındaki mekânsal genişleme ve nüfus artışı doğrudan demokrasinin sürdürülebilirliğini engellemesi, temsili demokrasinin gelişmesine neden olmuştur. Temsili demokrasi, seçimlerle belirlenen temsilcilerden oluşan meclislerin karar verme yetkisine sahip olmasıdır. Temsili demokrasi, vatandaşların yerel ya da ulusal seviyede bir yönetim sisteminde insanları temsil eden politik temsilcilerini, düzenli seçimler vasıtasıyla seçmesidir (Huggins, 2006: 164-166). İlk temsili demokrasi uygulamaları kralın sınırsız yetkisini sınırlayarak yasama ve yürütme yetkisini sınırlıda olsa halkın temsilcilerine vermiştir. Ancak bu yönetimin sınırsızlığı ve yaptığı her uygulamanın meşru görülmesi, baskının sadece sınırsız yetki sahibi kişilerden değil; sınırsız yetkili çoğunluk yönetiminden de gelebileceğinin örnekleri demokrasi tarihinde çoktur. Fransız Devrimi'nden sonraki demokrasinin ilk uygulamaları baskıcı ve sınırsız bir yönetim şeklini almıştır. Yönetimin sınırlı olmadığı dönemlerde örneğin Almanya'da faşizme Fransız Devrimi'nden sonra ise totaliter yönetimlere yol açmıştır (Carter-Herz, 1970: 14).

Modern politik sistemlerde demokrasi genellikle evrensel olarak oy verme, serbest seçimler, muhalefetin hükümeti eleştirme, organize olma ya da seçimlerde yarışmasına izin verilmesi ve yönetilenlerin rızası gibi ilkeler, kurallar ve düşüncelerle ilişkilendirilir (Huggins, 2006: 159; Minogue, 1987: 49-52). Bu ilke ve kurallarla ilişkilendirilen demokrasi, yöneticilerin nasıl belirleneceği ve yönetimin nasıl değişeceği ile ilgili yönetsel bir sistemdir. Çağdaş demokrasiler yönetilenlerle yönetim arasında iletişim kanalları yaratarak hükümeti kamu taleplerini dikkate almaya zorlayan birçok kurumsal mekanizmayı içermektedir. Ayrıca, demokrasilerde bulunan kurumsal çeşitlilik, yarışan çıkarların hükümete erişimi için birçok yol ve alternatif sunmaktadır (Heywood, 2004: 74). Yöneticilerin değişmesi konusunda

anayasal fırsatlar sunan bir siyasal yönetim biçimi olan demokrasi, seçmenin siyasal görev için yarışanlar arasında seçim yaparak, çoğunluğun karar alma sürecini etkilemesine imkân sağlayan bir mekanizmadır (Roskin-Cord, 1991: 65).

Demokratik siyasal sistemlerde iktidarın yetkileri ve sınırları anayasalar ile kişi hak ve özgürlükleriyle sınırlıdır. İki den daha fazla siyasal partinin herkesin gözü önünde siyasal mücadele yaptığı, yöneticilerin serbest, eşit ve düzenli aralıklarla yapılan seçimlerle işbaşına geldiği siyasal sistemdir. Muhalefetin yasal ve fiili varlığının kabul edildiği, genel oy hakkının bulunduğu temsili demokrasilerde, oylama gizli, oyların sayımı ise açık bir şekilde yapılır (Tilly, 2007: 8). Kurala dayalı olarak yapılan seçimlerle iktidarın kim olacağı belirlenir ve iktidar seçimlerle değişebilir (Çam, 1990: 477). Demokratik rejimler, liderler arasında serbest yarışmayı gerçekleştirmek üzere dernek kurma ve haberleşme hürriyetlerine dayanarak, siyasal tercihlerin serbestçe ifadesine imkân vermektedir. Bu yarışma, liderlerin ülkeyi yönetme iddialarının düzenli aralıklarla ve zora dayanmayan seçimler aracılığıyla geçerli kılınmasını içermektedir. Demokratik bir yapı, hiçbir etkin siyasal makamı seçim yarışı dışında bırakmama eğilimindedir (Linz, 1975: 13-14).

Avrupa ülkelerinde önce liberal ilkeler gelişmiş, demokrasi bu ilkelerin üzerine eklenmiştir (Yayla, 1999: 61). Demokrasi, yönetimin belirlenmesi ve kanunların yapılış şekliyle ilgili iken, liberalizm yönetimin özelliği ve kanunların içeriği ile de özellikle ilgilidir. Liberalizm, bir ideoloji iken demokrasi, siyasi kararların nasıl alınacağı ve yöneticilerin nasıl belirleneceği ile ilgili bir yol veya yöntemdir. Her ikisinin de ortak yanı siyaset olduğundan dolayı bu kavramlar zaman içinde birbirlerini etkilemiştir. Sınırsız halk egemenliği anlamındaki demokrasi, liberalizmle etkileşimi sonucunda egemenliğin liberal ilkelerle sınırlandırılması yönüne gidilmiştir. Çoğunluğun sınırsız egemenliğine yol açan ilk demokrasi uygulamaları, siyasal iktidarın anayasayla ve yasalarla sınırlandırılması, kuvvetler ayrılığı, hukukun egemenliği (Erdoğan, 2006: 60) ve yerel yönetimlerin güçlenmesi aracılığıyla siyasal iktidarın sınırlandırıldığı bir yönetim modeline dönüşmüştür (Carter-Herz, 1970: 14-16). Bireyin hak ve özgürlüklerinin güvence altına alınması ve hukukun üstünlüğü ilkesinin merkeze alındığı bu dönüşüm sürecine liberalizm düşüncesinin büyük bir etkisi olmuştur. Liberalizm - demokrasi etkileşimi, halkın yönetimi anlamına gelen demokrasi düşüncesi ve uygulamalarının çeşitlenmesine de zemin hazırlamıştır.

Liberalilere göre demokrasinin meşruiyeti, onun halkın iradesine dayanmasından çok, farklı görüş ve kanaatlerin barış içinde bir arada yaşamasına imkân veren bir yönetim biçimi olmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca demokrasi, siyasi yönetimlerin barışçıl yöntemlerle

değiştirilmesine izin veren ve hatta iktidar alternatifi muhalefete özgür bir faaliyet imkânı tanıyan bir yönetim biçimi olarak diğer yönetim biçimlerinden farklılık arz etmektedir (Yayla, 2004: 39). Siyasal egemenliğin kimin elinde olması gerektiğiyle ilgilenen demokrasi, aslında iç barışı ve bireysel özgürlüğü korumaya yönelik bir araç ve usuldür (Butler, 2001: 177; Yumer, 1999: 161). Güç kimin elinde olursa olsun, bu gücün sınırlarının kurumsallaştırılmasıyla ilgili olan liberalizme göre asıl sorun, kimin yönettiği değil, hükümetin neler yapmaya yetkili olduğudur. Özgürlükle özdeşleştirilen liberalizme göre özgürlük, bir toplumun ana amacı olduğunda korunabilir, yani demokrasi bu anlamda bir araçtır, amaç değildir (Yayla, 2012: 132; Yumer, 1999: 161).

4. 'İktidarın Barışçıl Değişim Yöntemi' Olarak Demokrasi

20. yüzyılda liberal ideolojinin en büyük ideologlarından olan Hayek'e göre, demokrasi bir araç olup, asıl önemli olan, bireysel özgürlüğün korunmasıdır. Demokrasi için asli öneme haiz çoğunluk kararlarının her zaman doğru olamayacağı düşüncesine sahip Hayek, demokrasiyi değişimin barışçıl tek yolu olarak görmüş ve özgürlüğe ulaşmada demokrasinin diğer hükümet sistemlerinden daha elverişli bir yol olacağını savunmuştur (Erdoğan, 2006: 60). Fransız Devrimi'nden sonrası dönemde demokrasiden, halkın temsilcilerinden oluşan meclisin kralın sınırsız olan yetkisini sınırlaması ve hatta kralın bazı yetkilerini temsilcilerden oluşan bu meclise devrederek bu meclisin o yetkileri kullanması anlaşılmıştır.

Demokrasinin yönetim organlarının nasıl belirleneceği, yani belirleme yöntemiyle ilgili olduğunu ifade eden Hayek'e göre (2012: 67), özel bir yönetim şekline karşılık gelen demokrasinin, başlangıçta siyasi kararlara ulaşmak için belirli bir yol olmaktan öte bir anlamı bulunmamaktaydı. Demokrasiyi, devlete ilişkin kararların belirlenmesi anlamında kullanan Hayek, demokrasinin uygulama alanını daraltmıştır. Bu bağlamda, demokrasi eğitim örgütleri, sağlık örgütleri, askeri örgütler gibi hükümet dışı örgütlere uygulanmamalıdır (Hayek, 1997, 8). Çünkü, demokrasi politik bir karara ulaşmanın belli bir yol ve yönteminden başka bir şey değildir.

Demokrasi hükümetin amaçlarının ne olması gerektiğiyle ilgili bize hiçbir şey söylememektedir. Ancak, demokrasi insanoğlunun şimdiye kadar bulduğu tek barışçı hükümet değişim yöntemi olduğu için, uğrunda savaşmaya değecek kadar değerlidir (Hayek, 1991: 400; Hayek, 1997: 147). Demokrasinin gerçek değeri, insanları iktidarın suiistimaline karşı koruyan sağlıklı bir önlem olarak hizmet etmesidir. Bu anlamda demokrasinin en önemli yönü, insanlara beğenmedikleri veya istemedikleri bir hükümetten kurtulma ve onun yerine

yeni bir hükümet getirme olanağı sağlamasıdır. Yani demokrasi, barışçı iktidar değişimini mümkün kılmak için şimdiye kadar insanlığın keşfettiği yegâne yoldur (Hayek, 1997: 206; Hayek, 1978: 152-153).

5. Sınırsız Yönetim Aracı Olarak Demokrasi

Mutlak monarşiden demokrasinin yükselişine kadar, geçen iki yüzyıllık sürede anayasal yönetimin amacı, sınırlı bir yönetimi ortaya çıkartmak olmuştur. Keyfi iktidar uygulamalarını engellemek için aşamalı şekilde oluşturulan başlıca ilkeler; güçlerin ayrımı, hukuk devleti, özel ve kamu hukuku ayrımı ile yargı süreci kurallarıdır. Tüm bu ilkeler, bireylere yapılacak yaptırımların izin verilebileceği koşulları belirleme ve sınırlama amacına odaklanmıştır. Sadece genel çıkarlara uygun olursa yaptırımların haklı gösterilebileceği ve herkese eşit şekilde uygulanan tek tip kurallara göre yaptırımın genel çıkarlara uygun olacağı yönünde genel bir kanaat vardı. Bu kanaat, siyasi iktidarların demokratik kurum ve kurallar çerçevesinde denetiminin yeterli görülmesini beraberinde getirdiği için siyasal iktidarın keyfi kullanımına karşı demokrasi dışı diğer önlemlerin gereksiz olduğuna inanılmaktaydı. Bundan dolayı bireyin özgürlüğünü esas alan liberal ilkeler unutulmuş veya önceliğini kaybetmişti. Liberal ilkelerin geri plana itilmesi insanları, hukukun siyasal iktidarı sınırlayıcı bir yönü olmadan bireysel özgürlüğü koruyabileceği tuzağına düşürmüştü Hayek, 1991: 401).

Demokrasi adına sınırsız bir iktidar alanını kullananlara yönelen talepler ile iktidar kullanıcılarının eylem ve davranışlarındaki sınırsızlık makul ve mantıklı insanların haklı olarak endişelenmesine neden olmuştur. Yaşanan süreçler sınırsız demokrasiye karşı yönelen reaksiyonların haklılığını açıkça ortaya koymuştur (Hayek, 1978: 152). Anayasa ve hukuk devleti yaklaşımıyla siyasal iktidarı sınırlandırarak bireysel özgürlükleri güvence altına alma durumu, sınırsız demokrasi uygulamaları ortadan kalkmaktadır.

Kabul edilebilir politik bir karara ulaşmanın doğru yolu olan demokrasi, önemli derecede eşitlikçi amaçları zorla uygulamanın bir bahanesi olarak kullanılmıştır. Özünde olmamasına rağmen, zamanla karar alma süreci üzerinden eklenen bu tür kullanımlar, demokrasiye inancın sarsılmasına neden olmuştur. Çoğunluğun seçilmiş temsilcilerinden çıkan hükümetin, içinden çıktığı ve çoğunluğu kendi elinde bulunan yasama organı tarafından yapılan siyasal denetim, güçler ayrımı, yasaların anayasaya uygunluğu gibi denetimleri işlevsizleştirmiştir. Bu fiili durum, günümüzün önemli sorunu kabul edilen sınırsız demokrasi anlayışının ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır (Hayek, 1978: 152-153). Demokratik parlamentoların sınırsız olan yetkilerinin hukuk devletini ve bireysel özgürlüğü ortadan kaldırdığını düşünen Hayek, demokratik çoğunluğu sınırlamaya yönelik teorisinde,

çoğunluğun istediği her şeyi yapmasına izin verilmemesi gerektiği savunmuştur (Gamble, 1996: 95).

Hayek'e göre alında demokrasiyle ilgili yanlış giden şey, demokratik değerlerin değişmesi değil; hukuk, hükümet, ekonomik kurumlar ile insanların ulaşmak isteyeceği amaçlar arasındaki kesin bağlantıların unutulmasıdır (Barry, 1979: 200). Hayek, demokratik yöntemlerle seçilen çoğunluğun bireysel özgürlükleri yok edecek şekilde karar almadaki sınırsızlığının, özgürlükleri ve serbest piyasayı ortadan kaldıracaklarını ileri sürmüştür (Hayek, 1997: 115). Tarihsel süreç içerisinde bireyin hak ve özgürlüklerini güvenceye almak için yapılan birçok çalışmanın sınırsız demokrasi uygulamaları nedeniyle boşa gittiğini düşünen (Hayek, 2012: 120) Hayek, halk egemenliği üzerinden kurgulanan yasama sınırsızlığının yanlışlığına özellikle vurgu yapmıştır. Bireysel özgürlükle bağdaşmayan sınırsız yönetim anlayışı çerçevesinde insan ve maddi kaynakların devletin belirleyiciliğine bırakılması durumunda, özgür toplumun özünü oluşturan bireyler de hükümetin yönettiği nesne konumuna indirgenmiş olacağı için birey kendi yetenek ve bilgisini kendi amaçları yönünde kullanma fırsatı bulamaz (Hayek, 2012: 113).

Hayek, Fransız Devrimi'yle ortaya çıkan ve parlamentonun mutlak üstünlüğünü kabul eden halk egemenliği düşüncesine ve anlayışına uzaktır. Çünkü, bu anlayışın yürütmenin yasama ve yargı erkleri üzerinde baskın bir konuma geçmesi riski taşıdığını ileri sürmektedir (Güvenç, 1999: 90). Demokrasiyi, çoğunluk yönetiminin bir amacı olarak görmeyen Hayek, demokrasiyi hükümet biçimleri arasında en az kötüsü olarak kabul etmiştir. Hayek'e göre kötülüklerin kaynağı demokrasi değil, yasamanın sınırsızlığıdır.

Halkın belli bir kesiminin ve kendi üyelerinin isteğini esas alan demokraside, yasamanın çoğunluğu sınırsız güç kullanma ihtimalinin varlığı, çoğunluk yönetiminin sınırlandırılmasını zorunlu kılmaktadır (Yayla, 2012: 131; Hayek, 1978: 108). Sınırsız güce sahip çoğunluğun oluşturduğu yönetimlerin, demokrasiye ve güçler ayrımına hizmet etmediği tarihsel süreç içerisinde tecrübe edilmiştir. Egemenliğin halka ait olması istenilen bir durum iken, çoğunluğun sınırsız gücünün bireylere karşı kuralsız şiddet uygulaması istenebilen bir durum olamaz (Hayek, 1978: 96). İktidar değişiminde ve belli siyasi konularda karar almak için bir yöntem olan demokrasi, sınırsız olarak uygulandığı zaman Nazi Almanya'sında olduğu gibi çoğunluğun tahakkümü haline dönüşebilir. Bu da demokrasinin kendisini tehlikeye atması anlamına gelir. Çoğunluk tarafından alınan her kararın doğru olduğu kabul edilmesi çoğunluğun azınlık veya farklı düşünenler hakkında verdiği her kararın, yanlış da olsa, kabul edilmesi anlamına gelecektir (Hayek, 1997: 206).

Demokratik sistemin hatası, iktidarın halkın elinde olması ve onların isteklerinin çoğunluk kararlarıyla ifade edilmesi değil; iktidar kaynağının sınırsız olması gerektiği düşüncesidir. İktidarın insanları birleştiren ortak değerler vasıtasıyla sınırlandırılması gerektiğini savunan Hayek'in savunduğu sistem, temel değerler hakkında anlaşmaya dayanmaktadır. Halkın çoğunluğunun veya onların seçilmiş temsilcilerinin üzerinde anlaştığı her hangi bir konuda karar vermede serbest olması gerektiği anlayışı, halk egemenliği kavramıyla ilişkilidir. (Hayek, 1997: 51-52). Bir kuralın herkes için bağlayıcı olması konusunda çoğunluğun onayının alınması gerektiği düşüncesinden, çoğunluğun onayladığı her şeyin bu bağlayıcı güce sahip olması düşüncesine geçiş, içerisinde masumiyeti barındırır da, aslında bu yaklaşım, bir yönetim anlayışından tamamen farklı bir yönetim anlayışına geçiş anlamına gelmektedir. Aslında bu değişim, siyasal iktidarın kendiliğinden oluşan düzeni korumak için, sınırlı yetkiye sahip olması gerektiği anlayışından sınırsız yetkilere sahip iktidar anlayışına geçiştir. Kabul edilmiş usuller yoluyla belirli ortak işlerin nasıl düzenleneceğine karar verilen bir sistemden, bir grup insanın istediği herhangi bir şeyi ortak çıkar konusu olarak ilan edebilecekleri ve böylelikle isteklerini çoğunluk kararı haline getirerek uygulamaya koyabilecekleri bir sisteme geçiştir. Birinci anlayış, huzur ve düzenin devamı için gerekli olan ortak kararlara atıfta bulunurken; ikincisi, toplumdaki örgütlü bazı kesimlerin her şeyi denetlemesine izin verir ve bu durum kolaylıkla baskının bahanesi haline gelebilir (Hayek, 1997: 10-11).

Hükümetin hedefleri konusunda demokrasinin herhangi bir şey ifade etmemiş olması, çoğunluğun herhangi bir konuda keyfi bir şekilde karar alabileceği, uygulayabileceği anlamına da gelmemelidir (Hayek, 1997: 148). Güçler ayrılığı ile hükümet ve yasamanın yetki sınırının açıkça belli olmadığı durumlarda, demokrasinin çoğunluğun tahakküm aracı haline gelme ihtimali yüksektir. Böyle bir durumda demokrasi, hükümetin iktidarını devam ettirebilmek için çeşitli toplum kesimlerine verdiği ayrıcalıklar sonucunda, çoğunluk desteğini elde ettiği bir tür pazarlık yönetimi haline gelir. Bu durumu bilen çeşitli gruplar, hükümetlerle oy karşılığı ve seçim tehdidiyle pazarlığa girer. Demokraside hükümetler, çeşitli grupların ısrarlarına maruz kalma ihtimali, sınırsız hükümetin her konuda karar alabilmesinin önüne geçmek için bu sınırsızlık durumunun ortadan kaldırılmasını zorunlu kılmaktadır. Bu durumda asıl sorun hükümetin çoğunluğun üzerinde anlaştığı şeye hizmet etmesi değil, çok farklı yığınların çıkarlarına hizmet etme ile bağlı olmasıdır (Hayek, 1991: 399, 400). Pazarlık demokrasisi şeklindeki bir sistem ile sınırsız bir iktidarın varlığı hükümetleri, kendi programına destek oluşturmak amacıyla yeterli sayıda özel çıkar grubuna etkili teşvikler

vermesine ve desteğine güvendiği kesimlerin arzularını tatmin etmek için gereken her türlü tedbiri almasına zemin hazırlayacaktır (Hayek, 1997: 20-23).

Sınırlı yönetimin olduğu sistemde yönetim, toplumun çeşitli kesimlerine istediği gibi yararlar sağlayamaz. Sınırsız yetkiye sahip bir meclis, yetkilerini kararsız ya da belirsiz olan toplum kesimlerinin desteğini almak için kullanmak zorunda kalabilir (Hayek, 1997: 208). Eğer hükümetin gücü ve yetkisi sınırlı değilse, hükümet basit bir şekilde seçmenlerin çoğunluğunun üzerinde anlaştığı görüşlere hizmet etmeyle sınırlanamaz. Hükümet, birçok çıkar grubunun taleplerini karşılayarak çoğunluğu bir araya getirmeye ve muhafaza etmeye zorlanacaktır. Çıkar gruplarının her biri, diğer gruplara verilen özel faydaların kendine verilen özel faydalara eşit olduğu hususunda razı edilmesi gerekecektir. Böyle bir pazarlık demokrasisinin, demokrasi ilkelerini haklı göstermek için kullanılan kavramlarla ilgisi yoktur (Hayek, 1991: 400).

Çoğunluğun onayı, adaletin tesisi için yeterli olacağı düşüncesi, demokrasilerde çoğunluğun gücünün sınırlanmasının göz ardı edilmesine neden olmuştur. Oysa uygulamada, çoğunluğun görüşü anlamına gelen meclis kararları, ilkeler üzerinde gerçek bir anlaşmadan ziyade, toplumun çeşitli kesimleriyle yapılan pazarlığın sonucunda ortaya çıkmıştır (Hayek, 1978: 109). Sınırsız bir demokraside çoğunluğu elde eden yönetim, kendisini memnun etmeyen her türlü hoşnutsuzluğu ortadan kaldırmak ve çoğunluğun desteğini sürdürmek için, almak zorunda olduğu çeşitli tedbirleri meşrulaştırmak ya da toplumun çeşitli kesimlerine ayrıcalıklar vermek zorunda kalabilir. İktidarın yetkisinde olan cebir kullanma yetkisi her alana uygulanacak şekilde yaygınlaşabilir.

Sınırsız yönetime yol açan bir başka durum ise, adil kural koyma anlamına gelen yasama ile hükümetin işlerinin yürütülmesi için gerekli olan kanun yapma arasındaki ayrımını ortadan kaldıran tek meclis uygulamasıdır. Özel durumlarda yapılacak işlerle ilgili bir araç olarak hükümete verilen kural koyma anlamındaki kanun ile evrensel hukuk kuralları arasındaki ayrımın yok olmasına neden olan bu durum, yasama ve yürütme meclislerinin ayrılmamasından kaynaklanmaktadır (Hayek, 1978: 80). Bu birliktelik yasamanın evrensel hukuk kuralları yapmak yerine, hükümetin ihtiyaçlarını karşılama çabası içerisine girmesine neden olmaktadır. Bu tür yasama faaliyetleri, giderek hükümet mekanizmasının takdir yetkisini genişletmesine ve hükümeti denetlemek yerine, hükümetin emrinde çalışan bir kamu bürokrasisi rolünü benimsemesine zemin hazırlamaktadır. Yasama organının bir taraftan hükümetin denetimi ve hukukla sınırlandırılması yetkisini elinde bulundurması, diğer taraftan da hem kural yapma hem de yürütme yetkisine sahip olması sınırsız yönetime yol açacaktır

(Hayek, 1997: 41). Hayek, kraliyet iktidarını tehlike olarak gören insanlara, parlamentonun da en az kral kadar despotik olabileceğini gösterilmesi gerektiğini belirtmektedir (Hayek, 1997: 33).

Azınlıklardan ezici çoğunlukla alınan ganimeti paylaşma ya da azınlıklardan ne kadar alınacağına karar verme konusunda çoğunluk tarafından yapılan anlaşma demokrasi değildir (Hayek, 1978: 157). Diğer bir ifade ile demokratik yöntemlerle seçilmiş çoğunluğun temsilcisi hükümetin, çoğunluk kararına dayanarak az sayıda zenginden aldığı vergiyi, ganimet paylaşma misali toplumun çeşitli örgütlü kesimlerine yarar sağlayacak şekilde dağıtması demokrasi olamaz (Hayek, 1997: 206). Demokrasinin devam edebilmesi için yasama ve yürütmedeki çoğunluk, kesinlikle toplumu şekillendirme veya üyelerini belirli hedeflere hizmet ettirme gücüne sahip olmamalıdır. Yani siyasi çoğunluk, eşit derecede soyut hukuk kurallarını uygulayarak sağlayabileceği soyut düzen dışında, başka hedeflere hizmet ettirme gücüne sahip olmamalıdır (Hayek, 1997: 209).

Hayek'in karşı çıktığı bir diğer husus, sınırsız demokrasinin uygulanması sonucu oyu arttırmaya yönelik eylemlerin, kamu harcaması ve enflasyonist para politikasının koşullarını ortaya çıkarma olasılığıdır (Barry, 1979: 188). Hayek'in korkusu, müdahaleci hükümet politikalarını uygulama araçlarının kullanılması, kendiliğinden işleyen toplumsal ve ekonomik düzenin amaç yönelimli bir düzene dönüştürme potansiyeli taşımasıdır (Hayek, 2010: 113,115).

6. Özgürlüğün Güvencesi Olarak “Sınırlı Demokrasi” Önerisi

Demokrasi çoğunluğun sınırlanmamış gücü olarak kullanılırsa çoğunluk, cebri yetkileri genel kurallar olarak uygulayabileceğinden dolayı, çoğunluğun yetkilerinin sınırsız olmadığı bir sistem geliştirilmelidir (Hayek, 2012: 120). Sınırsız hükümet konusundaki sorun, halk iradesinin üzerinde başka bir iradeyi koymaksızın nasıl sınırlanabileceğidir (Hayek, 1996: 11).Siyasi otoritenin meşrulaştırılmasının yolu, otoriteyi toplumun genel kanaati ile üzerinde anlaştığı ilkelerle bağlamak ve çoğunluk iradesi ve siyasi irade üzerinde etkili sınırlamalar yerleştirmektir (Hayek, 1996: 11). Demokrasi, sınırlı yönetim kavramlarıyla uyuşmuyorsa, “sınırlı demokrasi” diye bir kavram bulunmalıdır (Hayek, 1978: 96). Demokraside bilinçli müdahale ve denetim ancak üzerinde gerçekten anlaşılabilir alanlarla sınırlı olmalıdır. Diğer alanlarda iş kendi haline bırakılmalıdır. (Hayek, 2010: 113,115).

Devletin çıkardığı kuralların yaptırımları olduğundan dolayı, yetkili organların aldığı her türlü karar ve kurallar bireyler için bağlayıcı niteliğe sahiptir. Ancak sınırsız devlette

çeşitli toplum kesimlerine imkân sağlamak ya da özellikle azınlık konumunda olan kesimler için alınacak kararların herhangi bir belirli sınırı olmayabilir. Bundan dolayı devletin zorlama yetkisi, çoğunluğun kendisini adamaya hazır olduğu kuralların uygulanmasına verilmelidir (Hayek, 1997: 12). Çoğunluğun yetkileri, bireyin başkasının korunmuş alanına saldırısını engelleyecek genel kuralların uygulanmasıyla sınırlandırılmalı ve bu kurallarda bireyin ne yapması gerektiği yönünde emredici bir nitelik taşımamalıdır (Hayek, 1997: 115). Yani devletin yaptırım gücü ve yetkisi, toplumun genelinin üzerinde anlaştığı genel hukuk kurallarının uygulanmasına yönelik olarak kullanılmalıdır (Hayek, 1978: 157). Sınırsız yetkinin getirdiği kanun meşrudur, ancak bu durum hukukun egemenliği ilkesine aykırı olabilir (Hayek, 2010: 131).

Hükümet, ekonomik kurumlar ve bireysel özgürlükler arasında çok önemli bir ilişkinin olduğunu vurgulayan Hayek, demokratik yöntemlerle seçilen çoğunluğun bireysel özgürlükleri yok edecek şekilde karar almadaki sınırsızlığının, özgürlükleri ve serbest piyasayı ortadan kaldıracığını ileri sürmüştür. Dolayısıyla, siyasal yönü öne çıkararak yapılacak çeşitli kurumsal düzenlemelerin bireyler üzerindeki etkisi dikkate alınmalıdır (Hayek, 1997: 115).

Hayek'e göre federalizm, merkezi yürütme organının iktidarını sınırlayan, dolayısıyla da bireyler üzerinde keyfi baskı uygulanması olasılığını azaltan bir özelliktir. Hatta Hayek, federalizmi kuvvetler ayrılığı ilkesinden daha sağlam bir güvence olarak görür (Güvenç, 1999: 90; Çınar, 2014: 217). Demokrasi adı altında çoğunluğun sınırsız yönetimine karşı en iyi fren sisteminin federal yapı olduğunu savunan Hayek, federal yapıyla hükümete bazı yetki ve haklar verilirken, egemenlik gücü bütünüyle dağıtılarak sınırlandırabileceği görüşüne sahiptir. Federal sistemi, çoğunluğun gücünü önleyebilen tek sistem olarak gören (Hayek, 2010: 279) Hayek, egemenlik ve önemli kararlar büyük örgütlere, yani devletin merkezi yönetim örgütlerine devredilmesi durumunda demokrasinin korunup geliştirilemeyeceğini belirtmiştir. Bundan dolayı birçok yetki ve karar, yerel yönetimlere devredilmeli ve yerel yönetimler aracılığıyla yerel halka sorumluluk alması öğretilmeli ve halk katılımı sağlanmalıdır. Çünkü yerel yönetimlerin yeterince gelişmediği yerlerde demokrasi sağlıklı işleyemez (Hayek, 2010: 294).

Birbirinden farklı olan yasama, yürütme görevlerinin birbiriyle karışmaması için yasamanın, genel adil davranış kurallarının aşamalı olarak iyileştirilmesi göreviyle ilgili olması gerekir. Yürütmenin de hükümetin hâlihazırdaki yönetimiyle yani kendisine verilen kaynakların idaresi ile ilgilenmesi gerekir (Hayek, 1997: 58). Aynı mecliste yürütme ve

yasama gücünün birleşmesinin sonucu meclis, özgür toplumda hiçbir otoritenin sahip olmaması gereken güce sahip olmuştur (Hayek, 1978: 162). Çünkü meclisin her yaptığı, kanun sayılmış ve meclise sınırsız yetki verilmiştir. Bu durum, kişisel özgürlüğü tehlikeye atan bir durumun oluşumuna zemin hazırlama yanında güçler ayrımı ilkesinin ve kanunun anlamını kaybetmesine, yasamanın yürütmenin yönlendirmesine ve kontrolünün tamamen yasamanın eline geçmesine yol açmıştır (Hayek, 1978: 112). Bu açıdan yasama ve yürütme gibi iki farklı görevi aynı meclise vermek ölümcül bir hata olacağından, yasama ve yürütme arasındaki ayrımın yapılması ve hukuk devleti ve hukuka bağlı yönetim ilkelerinin gözetilmesi gerekmektedir. Aslında etkili yönetim için organize olmuş ve onun değiştiremeyeceği bazı kanunlarla sınırlanmamış bir meclisin, gücünü kısmi çıkar taleplerini karşılamak için kullanması kuvvetle muhtemeldir (Hayek, 1978: 115). Eğer gelecekte yasama ve yürütme gücünü iki bağımsız demokratik meclise bölme çözümü uygulanmazsa, demokrasinin kendisine olan güven kaybı artmaya devam edecektir. Özellikle hükümet, ekonomik yaşam üzerinde ve keyfi refah dağıtım konusunda daha fazla güç elde ederse; hükümet üzerinde baskıyı organize etmek yönünde, artan bir eğilim olacaktır (Hayek, 1991: 406).

Özgür toplum yaklaşımının liberal demokrasi idealinin yanlış anlaşılması ve yanlış inşasından dolayı çökme riski taşıdığını savunan Hayek, demokratik kurumların reforme edilmesi ve yeniden yapılandırılması için çarpıcı bir öneri yapmıştır. Hayek eşitlikçilik zorlaması çabası içine giren demokratik kurumları eleştirdiği gibi, hükümetin gücünü sınırlamak için sıra dışı bir siyasal sistem modeli önermiştir (Leube, 1984: XXVII). Hayek adil davranış kuralları çıkararak ile yürütmenin ihtiyaç duyduğu kuralları çıkararak yasamanın kati şekilde ikiye ayrılması ve farklı işleri yüklenen ve farklı prosedürlerle oluşan iki ayrı meclisin olması gerektiğini savunmuştur (Barry, 1979: 189,192). Sınırsız temsil meclisi, hükümetin gücünün düzenli ve sınırsız genişlemesine yol açması kuvvetle muhtemeldir. (Hayek, 1991: 405). Demokratik bir sistemde kuvvetler ayrılığının amacına ulaşması için yasama ve yürütme gücünü iki farklı demokratik seçilmiş meclis arasında bölerek farklı görevleri bulunan ve birbirinden bağımsız hareket eden iki ayrı temsil meclisinin varlığı gereklidir (Hayek, 2012: 117).

Yasama meclisinin eylemlerin hangisinin adil hangisinin adil olmadığı konusunda halkın görüşünü temsil etmesi için, yürütme meclisinin de yasama meclisi tarafından belirlenen kurallar çerçevesinde alınacak önlemler konusunda insanların tercihlerine göre hareket etmesi için, iki farklı meclis, farklı şekilde oluşmak zorundadır (Hayek,1991: 405).

Meclislerden birinin sosyal düzeni korumak için uyulacak genel hukuk kurallarını koyma görevini, diğersinin ise özel hedeflere ulaşmak için hükümet işlerinin idaresiyle sorumlu olacak şekilde yüklendiği görevleri yerine getirmesi gerektiğini ileri sürmüştür (Butler, 2001: 180). Bu iki meclisin aynı çıkarlar ya da taraflar koalisyonunun temsilcilerinden oluşmaması ve birbirine tabi olmaması gerekir. Doğru anlamda yasa yapacak olan meclisin, kendi koyduğu yasaya bağlı olarak çalışacak yürütme meclisinin yetkilerini sınırlayan kurallar koyması gerekeceği için, hükümetin çıkacağı yürütme meclisinin yasama meclisine tabi olmaması, ancak onun belirlediği çerçevede çalışması gerekmektedir (Hayek, 2012: 117).

Hükümetin demokratik denetimi ideali ile hükümetin hukukla sınırlandırılması ideali, aynı temsil organının eline hem kural yapma hem de yürütme yetkisinin verilmesi, kesinlikle başarılamayacak olan iki farklı idealdir (Hayek, 1997: 41). Hem yasama hem de yürütmeye ilgili kuralları yerine getiren yasama, kuvvetler ayrılığı ilkesinin ortadan kalkmasına yol açar. Bunun sonucu olarak yürütmenin sınırlarını belirleyecek olan organ, uzun vadede yürütmenin amaçlarına yönelik olarak hizmet etmeye başlar. Bu durum da hukuk devletinin ortadan kalkmasına yol açar. Güçlerin ayrılmasıyla ayrı otoriteler, başka otoritelerin kendi yetki alanlarına geçmesini engelleyecektir. Belli tür zorlama, farklı güçlerin ortaklaşa ve koordine kullanımını ya da çeşitli araçların kullanımını gerektirecektir. Eğer bu araçlar ve yetkiler ayrı ellerde olursa hiç kimse bu tür zorlama uygulayamayacaktır (Hayek, 2011: 275).

Yasama meclisinin oluşumu ve çalışmasında parti örgütlenmesine karşı gelen (Hayek, 1978: 116,117) Hayek, partilerin temsilcilerin bağımsız olarak hareket etmesini engellediğini ileri sürmüştür. Ayrıca bu amaçla Yasama meclis üyelerinin 15 yıllığına bir defa seçilmelerini ve tekrar seçilmemeleri gerektiğini savunmuştur (Hayek, 1978: 95; Hayek,1997: 170). Yasa koyucu meclis, hayatın içinde kendini kanıtlamış olup kendi çağdaşları tarafından seçilen 45-55 yaşları arasındaki kişilerden oluşacaktır (Hayek, 2012: 118). Hayek, belli gelir seviyesine sahip olanlar ile 40 yaş üstüne ve okuryazar kesime oy hakkı vermenin 18 yaş ve üstü herkese oy hakkı vermek kadar demokratik olacağını (Gamble, 1996: 94) savunmuştur. Çünkü oluşacak bu meclisin bir bilgeler meclisi idealinin gerçekleştirilmesine şimdiye kadar denenmiş olan sistemlerden daha çok yakın olacağını savunmaktadır (Hayek, 2012: 118). Hayek, yasama meclisi üyelerinin liberal felsefe sahibi kişiler olacağını ileri sürmüştür (Gamble, 1996: 150). Yukarıda sayılan koşullar, meclisin, oy artıran motivasyonlardan ve grup çıkarlarını geliştirme arzusundan uzak olmasını sağlayacaktır. Hayek, böylelikle en uygun şekilde oluşturulan üst meclis, grup çıkarlarını değil; kamu çıkarlarının gelişimini

sağlayabileceğini (Barry, 1979: 191) ortaya koymuştur. Böyle bir meclis, güçler ayrımı, hukuk devleti ve hukuka bağlı yönetimi sağlayabilir (Hayek, 1978: 96).

Yasama meclisine seçme ve seçilme koşulu olarak ileri yaş şartını sürmesi ve savunduğu koşullara göre oluşacak meclisin bilgeler meclisi olacağını söylemesi Hayek'in seçkinci yaklaşımını ortaya koymaktadır. Üst mecliste parti çizgisini kabul etmemesi Hayek'in demokratik siyasetin en önemli aracı olan siyasi partilerin işlevsizleştirmesine yol açacaktır. Hayek'in demokrasinin vazgeçilmez bir unsuru olan partiyi yasama meclisinden dışlaması çağdaş düşüncede pek gerçekçi görülmemektedir. Ek olarak partilerin varlığının yasama üyelerini mutlaka taraflı yapacağı, parti disiplini altına sokacağı ve onların tarafsız olamayacağı düşüncesi, seçim sistemleri ve parti çalışma kurallarıyla ilgili çeşitli önlemler alınmak suretiyle engellenebilir. Diğer taraftan Hayek'in yasama meclisine seçilenlerin uzun süreliğine seçilmesi, bir daha seçilmemesi ve görev süresi sonrası için iş ya da gelir güvencesinin sağlanmasının yasama meclisinin üyelerinin bağımsızlığı ve tarafsızlığına katkıda bulunabileceği söylenebilir.

Sadece sınırlanmış hükümet dürüst olabilir; çünkü belli çıkarların sağlanmasını engelleyen genel kurallar mevcuttur. Hükümeti zorunlu olarak yozlaştıran şey bizatihi demokrasi veya temsili hükümet değil; sınırsız yasama kurumudur. Belirli gruplara yarar sağlama yetkisine sahip bir meclis, pazarlık ve alışverişlerin sonucunda karar vermek için yeterli çoğunluğun olduğu bir yer haline gelmek zorundadır. Bütün modern demokrasilerde, yasama, çeşitli kesimlerden gelen çıkar ya da menfaat sağlanması talepleriyle karşılaşmamak için kesinlikle hukuk devleti kavramı içerisinde sınırlanmalıdır (Hayek, 1997: 16,19). Ek olarak bireyin tüm yaşam alanları siyasetin konusu haline gelmemeli ve siyasal düzenlemelere tabi olmamalıdır. Çünkü insan hayatındaki bütün değerler sadece siyasal değerler değildir (Yayla, 2003: 208).

Hayek'e göre yasama meclisinin en temel görevi genel, soyut, adil hukuk kurallarını oluşturmaktır. Oysa günümüzde yasama meclisleri mevcut idarenin acil ihtiyaçlarıyla ilgilenerken yasa yapma gibi önemli meseleleri bürokratlara bırakmışlardır (Hayek, 1997: 172-173). Yasama meclisi, vergiyi artırma kanununu çıkarma yetkisine sahip olmalıdır. Hükümet ne kadar geliri olduğunu önceden bilsin ve harcamasını ona göre ayarlasın diye yasama meclisi tarafından çıkarılan vergi kanunu ile alınacak vergi oranı ve vergi ile ilgili kurallar sabitlenmelidir(Hayek, 1997: 164). Bu durum günümüzde demokratik hükümet uygulamasının tersi olmaktadır. Çünkü günümüzde demokratik hükümetler önce harcamaya

karar verir, daha sonra o harcamayı ödeyecek gelir bulma eğilimindedirler (Barry, 1979: 190-191).

Yürütmeye ilgili kuralları çıkarmak için ayrı bir yürütme meclisinin ve bunun içinden çıkan hükümetin olmasını savunan Hayek, yürütme meclisinin ve hükümetin çalışma esaslarının ve sınırlarının yasama meclisince belirlenmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Böyle bir yürütme meclisinin şu anki parlamenter düzenden en büyük farkı, karar verdikleri bütün işlerde yasama meclisince belirlenen hukuk kurallarıyla bağlı olması ve özellikle vatandaşlara karşı doğrudan doğruya yasama meclisi tarafından konulan hukuk kurallarından başka yaptırım yetkisi olan hiç bir emir ve kuralı kanun olarak çıkaramamasıdır. Bununla birlikte bu kuralların sınırları içinde hükümet, yönetim aygıtını düzenlemede ve hükümete verilen maddi ve kişisel kaynakların kullanımı hakkında tam yetkili olur (Hayek, 1997: 178). Hayek, yürütmeye ilgili tüm organların, yani merkezde yürütme meclisi ve ve onun içinden çıkan hükümetin, yerelde ise yerel yönetimlerin bir program etrafında parti çizgisinde toplanmış ve belli bir eylem programına bağlı üyelerden oluşması gerektiğinin altını çizmiştir (Hayek, 2012: 117; Hayek, 1997: 37,178). Hükümetin icraatlarını değerlendirecek, eğer hükümetin icraatlarını beğenmezse hükümeti izleyen ve eleştiren ve aynı zamanda alternatif bir yönetim sunan bir muhalefet olmalıdır (Hayek, 1997: 37).

Yasama organının belirlediği çerçeve içinde serbest olan yürütme organlarına bırakılan takdir hakkının zorlayıcı kuvvet kullanmak konusunda asgariye indirilmesi gerekir (Hayek, 2010: 118). Bunun sağlanması için seçilmiş yürütme meclisi ve diğer yürütme organlarının, sadece yasama göreviyle sınırlanan meclis kanunlarıyla sınırlı ve bağlı olması gerekir. (Hayek, 1978: 159). Yürütme meclisinin vatandaş üzerindeki kısıtlamaları başka demokratik bir meclis tarafından yapılan bir kanunla sınırlanması durumunda, bu meclisler işlevlerine devam edebilir. Ancak, yürütme meclisinin diğer meclisin belirlediği kanunu değiştirememesi gerekir (Hayek, 1978: 159). Hükümet, somut çıkar ve hedefler için çalışacaktır (Hayek, 2012: 117). Yasama organının belirlediği çerçevede çalışan yürütme organı aynı zamanda yasamanın yaptığı hukuk kurallarının yani yasaların yürütülmesinden de sorumludur. Yürütmenin uygun gördüğü gibi davranmakta özgür olduğu alanlar vardır. Ancak vatandaşların temel haklarıyla ilgili alanlar bunun dışında kalması gerekmektedir (Hayek, 2011: 319). Yürütme, yapılan iş gereği etkililik ve verimlilik esasına göre çeşitli tercihlerde bulunabilir. Ancak bunu yaparken vatandaşlarının hak ve özgürlüklerine karşı keyfi müdahalelerde bulunamaz (Hayek, 2011: 332).

Bütün bu güç ayrımının amacı, hükümete boyun eğmeyen, hükümetin kısa vadeli amaçlar için istediği kanunu çıkaramadığı, fakat daha ziyade hükümetin hareket alanını ve hatta demokratik olarak seçilmiş hükümetin aşamayacağı, hükümetin yaptırım yetkilerinin sınırlarını belirleyen kanunları yapan bir meclis oluşturmaktır (Hayek, 1978: 117). Dolayısıyla hükümeti denetleyen bu meclis, sadece hükümetin yetkilerini genel kurallarla sınırlamış olacaktır (Hayek, 1997: 41).

İktidarı keyfilikten alıkoyan iktidarın kaynağı halk egemenliği değil iktidarın sınırlarıdır. Yani halkoylaması değil, hukuk kurallarıdır. Bu anlamda bir ülkenin özgürlüğünün en önemli göstergesi hukuk egemenliğidir (Hayek, 2010: 117). Hukuk devletinde, devletin hem kanunu diğerleri üzerinde uygulaması hem de aynı kanuna göre davranması ve dolayısıyla devletin özel bir kişi gibi sınırlandırılması gerekir (Hayek, 2011: 318). Hukuk devleti ilkesi, hukuku yapan yasama ile onu uygulayan yargının ayrı kurum ve kişiler olmasını gerektirir. Hukuk devleti, yürütmenin güç kullanma yetkisini sadece nerede ve ne zaman kullanabileceğini değil; aynı zamanda gücün hangi durumda kullanılabileceğini tanımlayan kurallarla bağlı olmalıdır. Bunun garanti edilmesinin tek yolu da hükümetin bu tür eylemlerinin hepsini yargı görüşüne açık yapmaktır (Hayek, 2011: 319).

Günümüz demokrasilerinde hukuk devleti ve hukuka bağlı yönetim idealleri çökmüştür. Çünkü sınırsız egemen parlamentonun çoğunluk temsilcileri, çoğunluk desteğini sürdürmek amacıyla yapılmasını faydalı gördükleri her şeyi yapabilmekte (Hayek, 1978: 153). Hükümet ve meclisin tam ve sınırsız yetkiye sahip olması, hukuk egemenliği ilkesi ile bağdaşmaz ve dolayısıyla totaliter yönetimler oluşur (Hayek, 2010: 137). Demokrasinin çoğunluğun her dediğinin meşru olduğu bir şekle dönüşerek bozulmasını engellemek için, geçici çoğunluğun gücü uzun dönemli ilkelere sınırlandırılmalıdır. Çoğunluk, otoritesini, meşruiyetin kaynaklandığı ortak ilkelere dayanan daha geniş toplumsal mutabakattan alması gerekir (Gamble,1996: 96). Bu açıdan hukuk, seçime bağlı yöneticilerin eline terk edilirse; hükümetin takdir yetkilerini kısıtlayan hiçbir kanun ortada kalmaz (Hayek, 1997: 48). Demokratik yönetim liberalizmin öngördüğü adil, soyut ve genel ilke ve kurallarla sınırlanmazsa gittikçe büyüyen ve demokrasiyi ortadan kaldıran otorite ve yönetime dönüşmesi kaçınılmazdır (Hayek, 2012: 67,69).

7. Sonuç

Hayek demokrasiyi halkın istemediği yönetimden kurtulmasına imkân sağladığı ve barışçıl yönetim değişikliği sağladığı için uğrunda mücadele edilmeye değer olarak görmektedir. Ancak demokrasinin bu olumlu yanlarına karşılık demokrasinin kendisinden

değil, uygulama yanlışlarından doğan sınırsız demokrasi anlayışının özgürlükleri ortadan kaldırdığını düşünmektedir. Hayek sınırsız yönetim anlayışı sonucu gelişen sınırsız demokrasi ve egemenlik anlayışına karşı çıkmıştır. Hayek siyasetin sadece ekonomi alanında değil, toplumsal ve siyasal alanda da sınırlı olması gerektiğini savunmuştur.

Hayek güçler ayrımını sağlamak ve gücün bir yerde toplanmasını engellemek için bir yandan federal sistem ve yerel yönetimlerin güçlendirilmesini diğer taraftan yasama ve yürütmeyle ilgili birbirinden tamamen ayrı yöntemlerle seçilen ve oluşan iki ayrı meclis sistemi savunmuştur. Yasama meclisi, partilerin olmadığı ve kırk yaşından üzeri olan kişilerin oy kullandığı seçilebilmek için de 45 yaş sınırının olduğu bir meclis olarak öngörülmüştür. Ayrıca meclise seçilen vekillerin bir defalığına ve 15 yıllık bir süre için seçilmeleri ve tekrar seçilmemeleri öngörülmüştür. Bu meclis yürütme meclisinin çalışma ilkelerini ve adil hukuk kurallarını belirleyecektir. Milletvekillerinin özgür olabilmesi için bir seferlik seçilme ve partilerin olmaması öngörülmüştür. Diğer taraftan yürütme meclisiyse günümüz parlamentoları gibi parti esasına göre oluşan ve onun içinden hükümetin çıktığı bir meclis olacaktır. Bu meclis günümüz meclisleri gibi çalışacaktır. Hayek'in yasama meclisi için partilerin varlığına karşı çıkması ve belli yaşın üzerindeki bireylerin seçilebilme ve seçme hakkının olması günümüz demokrasi ve özgürlükler ile ilgili olarak peki gerçekçi ve uygulanabilir görülmemektedir. Çünkü partiler demokrasinin vazgeçilmez unsurlarıdır. Diğer taraftan 40-45 yaş gibi seçme seçilme yaşı seçkinci anlayışı yansıtmaktadır. Yasama ve yürütme meclislerinin farklı olması uygulanabilir bir öneridir. Ancak Milletvekillerinin seçilme çalışma koşulları geliştirilerek ve adayı öne çıkaran dar bölge seçimi gibi yöntemler uygulanarak Milletvekillerinin bağımsızlığı güvence altına alınabilir.

Milletvekillerinin tekrar seçilebilmek için çeşitli toplum kesimlerine imkan sağlaması anayasal sınırlamalarla ya da halk oyu gibi zorlayıcı yöntemlerle sınırlandırmaya çalışılabilir. Hayek'in demokrasi uygulamalarıyla ilgili öne çıkardığı sorunlar başta ülkemiz olmak üzere gelişmekte ve gelişmiş olan demokrasiler için halen devan etmektedir. Demokrasinin ve dolayısıyla da halkın egemenliğinin üstünde bir otoriteye getirmeden nasıl sınırlandırabileceği ve diğer taraftan demokrasi sonunda artarak gelişen kamusal etki ile kamusal ekonomik büyümenin bireysel özgürlüğü ve toplumun ve ekonominin kendiliğinden işleyen düzenini bozmadan devamına yönelik çalışmalar yapılmalıdır.

Kaynakça

ARBLASTER, A. (2002), Democracy, Open University Press, Philadelphia, USA.

BARRY, N. (1979), Hayek's Social and Economic Philosophy, The Macmillan Press, London.

- BARRY, N. (1984), "Hayek on Liberty", *Conceptions of Liberty in Political Philosophy*, ed. Zbigniew Pelczynski ve John Gray, The Athlone Press, London, ss. 263-288.
- BEVİR, M. (2010), "Friedrich von Hayek", *Encyclopedia of Political Theory*, ed. Mark Bevir, Sage Publications, Washington, ss. 599-601.
- BUTLER, E. (2001), Hayek, çev. Yusuf Ziya Çelikkaya, Liberte Yayınları, Ankara.
- CARTER, G. M. ve HERZ, J. H. (1970), *Government and Politics in the Twentieth Century*, Thames and Hudson, London.
- ÇAM, E. (1990), *Siyaset Bilimine Giriş*, Der Yayınları, İstanbul.
- ÇINAR, M. (2014), "Demokrasi", *Siyaset*, ed. Yüksel Taşkın, İletişim Yayınları, İstanbul, ss. 203-250.
- EBENSTEIN, A. (2003), *Hayek's Journey*, Palgrave Macmillan, New York.
- ERDOĞAN, M. (2006), *Aydınlanma, Modernlik ve Liberalizm*, Orion Yayınevi, Ankara.
- GAMBLE, A. (1996), *Hayek, The Iron Cage of Liberty*, Polity Press, Cambridge.
- GÜVENÇ, N. (1999), *Hayekizm*, BDS Yayınları, İstanbul.
- HAYEK, F. A. (1978), *New Studies in Philosophy, Politics, Economics and The History of Ideas*, Routledge, London,
- HAYEK, F. A. (1991), *Economic Freedom*, Basil Blackwell, London, ss. 399-407.
- HAYEK, F. A. (1996), *Hukuk, Yasama ve Özgürlük: Kurallar ve Düzen*, çev. Atilla Yayla, Türkiye İş Bankası Yayınları.
- HAYEK, F. A. (1997), *Hukuk, Yasama ve Özgürlük: Özgür Bir Toplumun Siyasi Düzeni*, çev. Mehmet Öz, Türkiye İş Bankası Yayınları.
- HAYEK, F. A. (2010), *Kölelik Yolu*, çev. Turhan Feyzioğlu vd, Liberte Yayınları, Ankara.
- HAYEK, F. A. (2011), *The Constitution of Liberty*, University of Chicago Press, Chicago.
- HAYEK, F. A. (2012), "Liberal Devletin Anayasası ", çev. Mustafa Erdoğan, *Hayek'in Liberalizm Anlayışı*, ed. Atilla Yayla, Kesit Yayınları, İstanbul, ss. 111-120.
- HAYEK, F. A. (2012), "Liberalizm", çev. Ünsal Çetin, *Hayek'in Liberalizm Anlayışı*, ed. Atilla Yayla, Kesit Yayınları, İstanbul, ss. 33-80.
- HEYWOOD, A. (2004), *Political Theory*, Palgrave Macmillan, New York.
- HEYWOOD, A. (2011), *Siyasi İdeolojiler*, çev. Ahmet Kemal Bayram vd., Liberte Yayınları, Ankara.
- HUGGINS, R. (2006), "Democracy and Democratisation", *Introduction Politics*, ed. Barrie Axford vd., Routledge, London, ss. 159-192.
- KRESGE, S. ve WENAR, L. (1994), *Hayek on Hayek*, Routledge, London.
- LEUBE, K. R. (1984), "Friedrich August Von Hayek: A Biographical Introduction", *The Essence of Hayek*, ed. Chiaki Nishiyama ve Kurt R. Leube, Hoover Institution Press California, ss. 12-33.
- LİNZ, J. J. (1975), *Totaliter ve Otoriter Rejimler*, çev. Ergun Özbudun, S Yayınları, Ankara.

MACHLUP, F. (2004), "Hayek's Contribution to Economics", *Essays On Hayek*, ed. Fritz Machlup, Routledge, London, ss. 13-59.

MİNOGUE, K. (1987), "Democracy", *Political Science and Political Theory*, ed. Jessica Kuper, Routledge, London, ss. 49-52.

ROSKİN, M.G., CORD R. L., MEDEİROS J. A. ve JONES, W. S. (1991), *Political Science*, Prentice-Hall International. Inc, New Jersey.

STEELE, G. R. (2002), *Keynes and Hayek*, Routledge, London.

TILLY, C. (2007), *Democracy*, Cambridge University Press, Cambridge.

YAY, T. (1993), *F. A. Hayek'te İktisadi Düşünce*, Ezgi Kitabevi, Bursa.

YAYLA, A. (1999), "Liberalizm ve Demokrasi", *Sosyal ve Siyasal Teori*, ed. Atilla Yayla, Siyasal Kitabevi, Ankara, ss. 59-66.

YAYLA, A. (2003), *Liberalizm*, Plato Co. Yayınları, İstanbul.

YAYLA, A. (2004), *Siyaset Teorisine Giriş*, Siyasal Kitabevi, Ankara.

YAYLA, A. (2012), *Hayek'in Liberalizm Anlayışı*, Kesit Yayınları, İstanbul.

YUMER, R. (1999), "Hayekçi Liberalizmin Temel İlkesi", *Sosyal ve Siyasal Teori*, (ed. Atilla Yayla), Siyasal Kitabevi, Ankara, ss. 159-170.